

СТАН ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

THE STATE OF DESIGNER READINESS OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS

У статті розкриваються нові вимоги та підходи до підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. порушено актуальну проблему дизайнерської підготовки студентів закладів вищої освіти. Здійснено спробу довести, що дизайнерська підготовка майбутнього вчителя складається з фундаментальної професійної підготовки; мистецької підготовки з урахуванням сучасних інновацій; професійно спрямованої психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого навчання. У статті наводяться результати дослідження рівня дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва, які можуть бути використані для більш ефективного й адресного вирішення такої проблеми. Мета статті полягає у діагностичному виявленні рівня підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до дизайнерської діяльності, сформованості дизайнерських умінь та проведення аналізу результатів. Встановлено, що дизайнерська підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва має ґрунтуватися на системі знань, умінь і навичок, здобутих під час навчання. А результатом такої підготовки є дизайнерська підготовленість майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що означає наявність у них достатніх знань у галузі мистецької освіти, здатність до генерування креативних ідей, уміння реалізувати сучасні проєктні технології, здатність до прогнозування модних стилів та тенденцій у професійній площині, здатність до систематизації аналогів та прототипів витворів до дизайнерського мистецтва, уміння узагальнювати та систематизувати, рівень творчо-ініціативного прояву особистості у професійній площині тощо. Дослідження здійснювалося з використанням авторського опитувальника «Визначення рівня стану дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва». У результаті проведення експерименту було визначено, що у студентів художньо-графічного факультету переважає середній та низький рівні розвитку зазначеної підготовленості. Обґрунтування необхідності діагностики рівня дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва та її результати дають підставу для розробки та апробації експериментальної програми, яка буде поставлена за мету в перспективі подальших розробок.

Ключові слова: дизайн, дизайнерська підготовка, дизайнерська підготовка майбутнього вчителя, підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, дизайнерська підготовленість майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

The article reveals new requirements and approaches to the training of future teachers of fine arts. The actual problem of the design training of students of higher education institutions is raised. An attempt to prove that the future teacher's design training consists of fundamental professional training; artistic training taking into account modern innovations; professionally oriented psychological and pedagogical training of future teachers of art education has been made. The article presents the results of a study of the design training level of future teachers of fine arts, which can be used for a more effective and targeted solution to this problem. The purpose of the article is to identify diagnostically the level of readiness of future teachers of fine arts for design activities, the formation of design skills and analysis of its results. It is established that the design training of future teachers of fine arts should be based on the system of knowledge, skills and abilities acquired during training. And the result of such training is the design training of future teachers of fine arts, which means that they have sufficient knowledge in the field of art education, the ability to generate creative ideas, the ability to implement modern design technologies, the ability to predict fashion styles and trends, the ability to systematize analogues and prototypes of works to design art, the ability to generalize and systematize, the level of creative and initiative manifestation of personality in the professional plane, etc. The study was conducted with the use of the author's questionnaire "Determining of the design training level of future teachers of fine arts". As a result of the experiment, it was determined that the students of the Faculty of Graphic Arts are dominated by medium and low level of development of this training. Substantiation of the need to diagnose the level of design training of future teachers of fine arts and its results provide a basis for the development and testing of an experimental program, which will be set as a goal in the future.

Key words: design, design training, design training of future teacher, training of future teacher of fine arts, design training of future teacher of fine arts.

УДК 378.015

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/34-2.29>

Ює Ху,

аспірантка кафедри педагогіки
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність проблеми дослідження зумовлена вирішенням завдань, які постають перед закладами вищої освіти, що

окреслені у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», а саме модернізація освітнього процесу та підвищення якості професіоналізму майбутнього фахівця. Система підготовки майбутніх учителів образот-

ворчого мистецтва потребує змін, розвитку та вдосконалення, що передбачають забезпечення інноваційних підходів до організації мистецької освіти, забезпечення умов для підвищення рівня їх художньо-творчої компетентності.

Нині виникає необхідність формування дизайнерських умінь і навичок у майбутніх учителів образотворчого мистецтва, які могли б реально прогнозувати й моделювати образ, імідж тощо. Підготовка таких фахівців, котрі володіють основами дизайнерської культури, є актуальною проблемою сучасної мистецької педагогіки. Формування у студентів дизайнерських умінь як невід'ємного компонента професійних якостей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва реалізується у процесі їх діяльності, під час якої проявляються індивідуальні особливості, що сприяють формуванню у людини позитивного відношення до своєї професії і людей, з якими вона працює, а також прагнення до особистісного росту та професійного вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Окремі складники професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва вивчають І. Андрощук, К. Джеджера, Л. Кондратьєва, Л. Любарська, Л. Масол, В. Орлов, Е. Помиткін, Н. Резніченко, А. Терентєв, А. Ткаченко, С. Хаєнко та інші. Приділили належну увагу процесу формування дизайнерської підготовки вчителів образотворчого мистецтва такі науковці, як: Є. Антонович, Л. Базильчук, В. Вільчинський, М. Євтух, М. Кириченко, Т. Носаченко, М. Пічкур, Н. Соломаха та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри велику кількість досліджень, присвячених проблемі підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, залишається актуальною проблема розробки та впровадження ефективних напрямів здійснення підготовленості таких студентів до дизайнерської діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає у діагностичному виявленні рівня підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва до дизайнерської діяльності, сформованості дизайнерських умінь та проведення аналізу результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. На сучасному етапі демократизації розвитку українського суспільства особливої гостроти набувають питання формування професійно-фахових якостей вчителя образотворчого мистецтва, створення умов, які б забезпечили художньо-професійну підготовку фахівця у системі вищої педагогічної освіти. У зв'язку з цим одним

із основних завдань педагогічної науки в Україні є вдосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін, зокрема вчителя образотворчого мистецтва.

Цінним для нашого дослідження є виявлення рівня дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Але перш ніж перейдемо до визначення такого стану, вважаємо за необхідне уточнити визначення зазначеної проблеми, а саме дизайну, дизайнерської підготовки, дизайнерської підготовки майбутнього вчителя тощо.

Загалом, ідеї дизайну у нашій країні набули розвитку на початку ХХ століття, що пов'язане з діяльністю П. Енгельмейєра, Л. Столярова та інших.

Досить чітко проаналізовано історичні аспекти виникнення терміна «дизайн» у дисертаційному дослідженні О. Швець. Авторка дослідила походження терміна «дизайн» від латинського «designare» – визначати, означати; у період Ренесансу італійське слово «disineno» означало проєкти, малюнки, а також основоположні ідеї та англійський термін «design», що відомий з ХVI століття, який означав малювати, проєктувати [6, с. 10–11].

Свою чергою Є. Лазарєв у своєму дослідженні «Дизайн як техніко-естетична система» увиразнив наступність дизайну: перший ряд – узор, орнамент, декор, прикраса, малюнок. До другого ряду «проєктно-графічні трактування» належать: замальовка, ескіз, рисунок. Власне проєкт, креслення, конструкція. Третій ряд, який виходить за межі прямого проєкту: план, прогнозування, задум, намір. І, нарешті, четвертий ряд визначень: ідея, інтрига, задум, мета [3, с. 6].

Ґрунтуючись на науковому дослідженні Т. Струмінської та Н. Чупріної, можемо узагальнити, що дизайн – «це художньо-конструкторська діяльність у промисловості і середовищі існування людини, що охоплює творчість художника-конструктора, методи і результати його праці, умови впровадження їх у виробництво. Мета дизайну – створення нових видів і типів виробів, що відповідають вимогам суспільної користі, зручності експлуатації і краси» [5, с. 9].

У межах нашого дослідження слід звернути увагу на думку О. Лагоди, яка трактує поняття «дизайн» як творчу діяльність, яка відрізняється від традиційної, оскільки він, по суті, є особливим методом пізнання дійсності, до того ж він відображає її художньо-пластичними виразними засобами. Це дає змогу припустити, що метою дизайнерської діяльності є створення умов для базової культури особистості, тобто культури життєвого професійного самовизначення [2, с. 7]. З'ясувавши, що «дизайн» – це вид діяльності, у тому числі творчої, дійшли висновку, що таку діяльність не можна

здійснювати без належної підготовки. Про це йдеться у дослідженні А. Ткаченко. Також потрібно зазначити, що специфіка дизайнерської діяльності вимагає застосування креативного, творчого підходу до підготовки фахівців професійної діяльності, а саме індивідуального підходу до кожного студента, виявлення його творчих запитів та прогнозування професійних можливостей.

Дослідниця А. Ткаченко дизайнерську підготовку розглядає як «процес продуктивної діяльності фахівця, що передбачає комплексне освоєння знань у галузі мистецтва, функціонально-технологічних процесів, конструкцій і матеріалів, розуміння ролі форми, перспективи, пластики, значення світла, кольору, текстури й фактури у середовищі, а також освоєння технології формування цілого з окремих елементів. Нею ж доведено, що дизайнерська підготовка майбутнього вчителя складається з фундаментальної професійної підготовки; мистецької підготовки з урахуванням сучасних інновацій; професійно спрямованої психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого навчання. Зважаючи на розглянуті підходи до визначення професійної підготовки освітян, А. Ткаченко під підготовкою майбутнього вчителя образотворчого мистецтва розуміє синтетичну діяльність, спрямовану на передачу новому поколінню досвіду художнього бачення, створення й втілення в матеріалі художнього образу відповідно до естетичних принципів і закономірностей образотворчого мистецтва [4, с. 274].

Отже, дизайнерська підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва має ґрунтуватися на системі знань, умінь і навичок, здобутих під час навчання. А результатом такої підготовки є дизайнерська підготовленість майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що означає наявність у них достатніх знань у галузі мистецької освіти, здатність до генерування креативних ідей, уміння реалізовувати сучасні проєктні технології, здатності до прогнозування модних стилів та тенденцій у професійній площині, здатність до систематизації аналогів та прототипів витворів до дизайнерського мистецтва, уміння узагальнювати та систематизувати, рівень творчо-ініціативного прояву особистості у професійній площині тощо.

Одне із завдань дослідження – виявити рівень сформованості дизайнерської підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, спираючись насамперед на критеріальну базу. Як відомо, критерій є ознакою, на основі якої здійснюється оцінка або класифікація чого-небудь.

Поняття «критерій» використовується в різних значеннях: у якості мірила, оцінки, суджень, ознаки достовірності або умови, як сукупність ознак. Критерій як мірило оцінки, судження, як необхідну та достатню умову проявлення або існування якогось явища чи процесу визначає З. Курлянд. Вона

вважає, що розгляд будь-якої досліджуваної величини повинен включати в себе не тільки її ознаки, а й критерії, які визначають вираженість тієї чи іншої ознаки в розглядуваному процесі або явищі [1, с. 9].

Нами здійснювалася оцінка, виявлявся рівень дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва за допомогою когнітивного критерію, показниками якого є: володіння дизайнерськими знаннями, вміннями; володіння проєктними та дизайн-технологіями; теоретико-методична обізнаність студентів у галузі мистецької освіти і сформованість педагогічного мислення; сформованість мистецького досвіду художньо-творчої діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, орієнтованої на забезпечення продуктивного входження у соціокультурну та освітню практику на засадах педагогічної інноватики.

На основі вказаного критерію було виявлено рівні дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва: високий середній, низький.

Високий рівень дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва вирізняється спрямованістю на професійну реалізацію, ціннісним ставленням до професії; глибокими теоретичними знаннями та практичними уміннями; характеризується наявністю й усвідомленістю цілей і мотивів, що спонукають досягати професійного успіху; свідчить про уміння планувати й організовувати педагогічну діяльність, використовувати проєктні, комп'ютерні технології для самонавчання. Таким студентам притаманна постійна цікавість до навчання, стійка позитивна внутрішня мотивація професійної педагогічної діяльності, високий рівень педагогічної самосвідомості. Характерним є високий рівень інтелектуальної працездатності та творчості, креативності та рефлексивності, у майбутніх учителів образотворчого мистецтва спостерігається комунікабельність, упевненість у собі, допитливість, наполегливість, прагнення до самостійності, здатності до самоврядування. Цей рівень підготовленості передбачає найвищу сформованість професійної самореалізації, здатності виконувати всі види професійної діяльності, які визначаються стандартом у напрямі або спеціалізації, володінні професійною лексикою; уміння адекватно оцінювати свою підготовленість до професійної діяльності.

Середній рівень дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва характеризується недостатньою кількістю знань щодо форм, методів організації професійної діяльності; немає постійного інтересу до навчання; не завжди ціннісне ставлення до професії; слабкою вмотивованістю, самоорганізованістю. Наявні певні труднощі у процесі застосування знань,

використанні проєктних технологій; відсутня впевненість, наполегливість і творчість у реалізації завдань; недостатнє володіння професійною лексикою. Спостерігається середній рівень розвитку креативності та рефлексивності; не досить розвинуті комунікативні якості; майже немає здатності виконувати всі види професійної діяльності, які визначаються стандартом у напрямі або спеціалізації; не завжди адекватно оцінюють свою підготовленість до професійної діяльності.

Низький рівень дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва характеризується байдужим ставленням до навчальної та професійної діяльності, що виявляється у відсутності стійкого інтересу, яскравому прояві зовнішньої мотивації навчальної та професійної діяльності. Самовдосконалення здійснюється переважно на інтуїтивному рівні. Відсутні особистісні цілі, потреби і мотивація професійно самовдосконалюватися, прагнення до кар'єрного зростання. Неспроможність цілеспрямовано планувати, організувати та реалізовувати навчальну діяльність, низька здатність до реалізації набутих знань та до виконання професійної діяльності, які визначаються стандартом у напрямі або спеціалізації. Не володіють професійною лексикою. Знання мають поверховий, неусвідомлений характер. Тому організація практичної діяльності набуває стихійного, безсистемного характеру. Студенти можуть здійснювати педагогічну діяльність тільки у типових, подібних ситуаціях. Потребують постійної допомоги у реалізації цього етапу професійної діяльності. Відсутнє уміння адекватно оцінювати свою підготовленість до професійної діяльності.

Вибірку становили студенти художньо-графічного факультету зі спеціальності 015 Професійна освіта «Дизайн» Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Когнітивний критерій досліджувався за авторським опитувальником «Визначення рівня стану дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва», такий опитувальник допоміг у досягненні мети, поставленої на початку експериментального дослідження. Опитувальник включав у себе 20 питань, до якого входили як тестові варіанти відповідей, так і прямі питання, на які потрібно було дати розгорнуту відповідь.

Результати, отримані після обробки даних опитувальника, представлені у таблиці. Після обробки отриманих даних можна розглянути змістовні знання з боку трьох рівнів, які наведені в таблиці 1.

Як бачимо з таблиці, високого рівня дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва досягли студенти художньо-графічного факультету: 27% – експериментальної та 26% – контрольної груп. На середньому рівні кількість студентів зросла до 40% експериментальної групи та до 42% контрольної групи респондентів. Низький рівень дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва було виявлено в експериментальній групі у 33% опитаних, що стосується контрольної групи на один відсоток менше – 32%.

Авторський опитувальник містив відкрите питання: «Чи вважаєте ви свій рівень дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва високим? Яких знань бракує?». Більшість респондентів визначили свій рівень знань як середній. Серед причин були вказані: брак досвіду художньо-творчої діяльності, слабка мотивація, певні труднощі у процесі застосування знань, використанні проєктних технологій; відсутня впевненість, наполегливість і творчість у реалізації завдань; недостатнє володіння професійною лексикою тощо. З усіх опитаних обох груп тільки 25% осіб правильно назвали напрями дизайну та розкрили більш повно та ґрунтовно поняття дизайну. Такий результат є свідченням низької обізнаності молодих людей щодо дизайнерської діяльності. Рівень знань студентів першого та другого курсів за результатами є дещо гіршим, ніж у студентів третього та четвертого курсів, що вказує на їхню інформаційну необізнаність та неготовність до дизайнерської діяльності.

Висновки. Результати проведеного експериментального дослідження підтвердили, що у студентів переважає середній та низький рівні дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Їхні професійні знання та уміння носять переважно загальний, несистематизований, фрагментарний характер. Така ситуація вимагає розробки завдань для засвоєння, поглиблення та закріплення знань щодо дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Таблиця 1

Результати опитувальника «Визначення рівня стану дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва»

Групи	Рівні	Високий рівень, %	Середній рівень, %	Низький рівень, %
Експериментальна група		27	40	33
Контрольна група		26	42	32

Обґрунтування необхідності діагностики рівня дизайнерської підготовленості майбутніх учителів образотворчого мистецтва та її результати дають підставу для розробки та апробації експериментальної програми, яка буде поставлена за мету в перспективі подальших розробок.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Курлянд З.Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності : навчальний посібник. Одеса, 1995. 160 с.
2. Лагода О.М. Художньо-образні особливості костюма в дизайні одягу кінця ХХ – початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.07. Харків, 2007. 29 с.
3. Лазарев Е.Н. Дизайн как технико-эстетическая система : дис. ... доктор искусствоведения : 17.00.06. Ленинград, 1984. 358 с.
4. Ткаченко А. Критеріальна оцінка дослідження ефективності дизайнерської підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Науковий вісник МДПУ. Педагогіка.* № 1 (20). 2018. С. 273–278.
5. Чупріна Н.В., Струмінська Т.В. Сучасні технології дизайн-діяльності : навчальний посібник. Київ : КНУТД, 2017. 416 с.
6. Швець О.А. Творчий розвиток фахівців з дизайну на засадах компетентнісного підходу у процесі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2012. 306 с.